

ΕΛΛΗΝΙΚΑ Β ΤΑΞΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Αχώριστα μόρια

Μαθαίνω ότι τα αχώριστα μόρια είναι λέξεις μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες που δεν στέκονται μόνες τους στον λόγο. Συνηθίζονται μόνο στη σύνθεση ως πρώτα συνθετικά και λέγονται αχώριστα μόρια.

Μόρια: αμφι- // αρχι- // δια- δι- // διχο- // δυσ- // εισ- // εκ- εξ- // εν- (εμ-, εγ-, ερ-, ελ-) // επι- (επ-, εφ-) // ευ- // ημι- // ομο- // περι- // συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ-, συνε-) // τηλε- // υπο- (υπ-, υφ-)

· τα αχώριστα μόρια **δια-, επι-, υπο-**, χάνουν το τελικό τους φωνήεν όταν το δεύτερο συνθετικό αρχίζει από φωνήεν: διενεργώ, επεκτείνω, υπαρχηγός

· **το επι- και το υπο- γίνονται εφ- και υφ-** όταν το δεύτερο συνθετικό είχε παλαιότερα δασεία: επι + ἵππος ⇒ έφιππος

· **το εκ- γίνεται εξ-** όταν το δεύτερο συνθετικό αρχίζει από φωνήεν: εξαίρεση

· **το εν- και το συν- γίνονται εμ- και συμ-** μπροστά από τα χειλικά σύμφωνα (π, β, φ) και από το έρνινο μ: εν + πιστός ⇒ έμπιστος, συν + μάχη ⇒ συμμαχία

· **το συν- γίνεται συγ-** μπροστά από τα λαρυγγικά σύμφωνα (κ, γ, χ): συν + κρατώ ⇒ συγκρατώ, συν + γνώμη ⇒ συγγνώμη

· **το συν- γίνεται συλ-, συρ- συσ-** όταν ακολουθεί λ, ρ, σ αντίστοιχα: συν + λύπη ⇒ συλλυπητήρια, συν + ροή ⇒ συρροή, συν + σώμα ⇒ σύσσωμος

· ορισμένες φορές **το συν- χάνει το -ν- ή γίνεται συνε-** : συστεγάζω, συνεφέρνω

Η σημασία των αχώριστων μορίων ευ-, δυσ-, αν-/ α-, ανα-, ξε, που χρησιμοποιούνται ως α συνθετικό λέξεων

Ευ- δηλώνει:

1. την καλή ιδιότητα αυτού που σημαίνει το β' συνθετικό: ευγενής, ευάερος, εύγλωτος ΣΥΝ. καλό-
2. την ευκολία ως προς τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό: ευαπόδεικτος ΣΥΝ. εύκολο-

Δυσ- δηλώνει:

1. την κακή ιδιότητα αυτού που σημαίνει το β' συνθετικό: δυσσομία, δύσμορφος Συν. κακό-
2. τη δυσκολία ως προς τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό: δυσεξήγητος, δυσκαμψία ΣΥΝ. δύσκολο-

Αν- / α στερητικό που δηλώνει γενικά άρνηση (στέρηση ή έλλειψη) προκειμένου η λέξη να εκφράσει το αντίθετο από το β' συνθετικό της: άξιος, ανάξιος, άγνωστος

Ανα- στερητικό α' συνθετικό λέξεων που εκφράζουν στέρηση, έλλειψη, το οποίο δηλώνει αντίθεση ως προς αυτό που δηλώνει το β' συνθετικό: αναβροχιά

Ξε- ως αχώριστο μόριο:

1. ρημάτων και ουσιαστικών με σημασία στερητική: ξεβάφω, επιτακτική: ξεδοντιάζω
2. ρημάτων με τη σημασία «περνά χρονικό διάστημα»: ξεχειμωνιάζω

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να σχηματίσεις σύνθετα με τα λαϊκά αχώριστα μόρια (α-, αν- ανα-, ξε) και τις πιο κάτω λέξεις:

- Φεύγω -----
- Θεμιτός-----

- Αίμα -----
- Αντικαθιστώ -----
- Τρυπώνω-----
- Δασώνω -----
- Πόρτα -----
- Ελπίζω -----
- Ήθος-----
- Νύχτα-----

2. Χωρίζω στα συνθετικά τους τις πιο κάτω λέξεις

- Ξεκουράζομαι
- Υπαξιωματικός
- Διακηρύττω
- Περιορίζω
- Εξελληνίζω
- Υφήλιος
- Εισαγωγή

3. Φτιάχνω σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας ως α συνθετικό τα αχώριστα μόρια της Α στήλης και ως β συνθετικό τις λέξεις της Β στήλης.

Αμφι-	-θέατρο	αμφιθέατρο
Συν-	- φωνή	-----
Συν-	- ένοχος	-----
Ευ-	- άγγελος	-----
Ημι-	- σφαίρα	-----
Τηλε-	- όραση	-----
Συν-	- γένος	-----

4. Χρησιμοποιώντας αχώριστα μόρια (α-, αν-, ανα-, ξε-) να δώσεις τις λέξεις που έχουν τις ακόλουθες σημασίες:

- το ερώτημα που έμεινε χωρίς απάντηση -----
- αυτός που δεν έχει φόβο θεού -----
- αυτός που δεν μπορούμε να τον δούμε -----
- ο ουρανός που δεν έχει σύννεφα -----
- αστέρια που δεν μετριοούνται -----
- αυτός που δεν είναι ομοιόμορφος -----
- αυτός που δεν είναι γνωστός -----
- αυτός που δεν ταξινομείται -----
- αφαιρώ το σκέπασμα από κάπου -----
- περνά όλο τον χειμώνα κάπου -----
- βγάζω κάτι από τη ρίζα -----
- αυτός που δεν αισθάνεται -----
- αυτός που δεν έχει συνέχεια -----
- κάτι παλιό το κάνω καινούριο -----
- αυτός που δεν είναι κουρασμένος -----
- έλλειψη βροχής -----

κάνω μια περιοχή και πάλι δάσος -----

5. Να αποδώσεις με μια σύνθετη λέξη τις φράσεις που ακολουθούν. Το πρώτο συνθετικό να είναι ένα από τα λόγια αχώριστα μόρια που υπάρχουν μέσα στην παρένθεση (συν-, προ-, αμφι-, δια-, δυσ-, αρχι-, περι-)

- Τα προϊόντα που έχουν μεγάλη ζήτηση -----
- Έρχομαι μαζί με άλλους -----
- Αυτός ο πελάτης είναι δύσκολος στους τρόπους -----
- Χωρίζω σε μέρη -----
- Η περίοδος της ζωής του ανθρώπινου γένους πριν από την εποχή για την οποία υπάρχουν μαρτυρίες -----
- Αυτός που δεν πλησιάζεται εύκολα -----
- Ο ανώτερος συντάκτης περιοδικού ή εφημερίδας -----

- Πρόσωπο που συνέπραξε σε πράξη (έργο) □ -----
- Θέατρο ή αίθουσα διδασκαλίας με κλιμακωτές σειρές καθισμάτων □ -----
- Αυτά τα μηνύματα γίνονται δύσκολα κατανοητά □ -----